

د افغانستان اسلامي امارت

د ارشاد، حج او اوقافو وزارت

د مساجدو د ارشاد او انسجام ریاست

د جمعې ورځې د خطابت موضوع او

لیکلی تقریر او بیان چې د هیواد د مرکز او ولایاتو

ټولو خطیبانو ته په دواړو ملي ژبو (پښتو او دري) کې لیرل کېږي.

۸/ ربیع الثاني ۱۴۴۶ هـ، ق مطابق ۲۰ / میزان ۱۴۰۳ هـ، ش

فوائد سخاوت و انجام بد بخل از دیدگاه اسلام

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الواحد القهار ، جعل في تعاقب الليل والنهار عبرة لأولي الأبصار ، وأشهد أن لا إله إلا الله العزيز الغفار ، حكم بفناء هذه الدار ، وأمر بالتزود لدار القرار وأشهد أن نبينا محمداً عبداً لله ورسوله المصطفى المختار ، صلى الله وسلم وبارك عليه وعلى آله الأطهار ، والصحابة الأبرار ، والتابعين ومن تبعهم بإحسان ما تعاقب الليل والنهار ، أما بعد: قال الله سبحانه وتعالى: { وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لِّأَنْفُسِكُمْ وَمَنْ يُوقْ شَحْ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ * إِنْ تُقْرِضُوا اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُّضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللَّهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ } التغابن: (۱۷)

حضر محترم وشنوندگان گرامی!

السلام عليكم ورحمة الله وبركاته!

شأن مسلمان این است که اگر مال نداشته باشد باید قناعت داشته و زیاد حریص نباشد، اگر مال نزد او موجود باشد به مسلمان مناسب است که سخاوت کند و در راه های نیک و در رفع حاجات مردم مصرف نماید و خود را از بخل حفاظت کند زیرا که سخاوت از اخلاق پیامبران است .

سخاوت و بخل هر دو کلمه متضاد و اخلاق متضاد اند که هر دو در مسلمان جمع نمی شوند . سخاوت این را گفته میشود که در رفع حاجات مردم بدون احسان کردن مال را مصرف کند، بعضی علماء میگویند که سخاوت این را گفته میشود که به دادن مال خوشحال میشود . مختصر منهاج القاصدين للمقدسي (۳/ ۷۴) و بخل عبارت از منع کردن مال را گفته میشود که دادن آن واجب باشد، و انسان بخیل حریص می باشد که مال را ذخیره کند و در هیچ جا مصرف نشود.

در معنی سخاوت و بخل وسعت وجود دارد، سخاوت بر آورده کردن حاجات مردم را گفته میشود برابر است که به مصرف مال باشد یا به اساس اختیاراتی که دارد به دادن کدام وسیله و یا کسی را با آموختن علم و هنر یا به رهنمائی کسی یا به اثر معاونت کردن با کسی، خلاصه اینکه سخاوت خیر رساندن به مردم را گویند. از همین جهت سخا در لسان عربی به کرم وجود هم تعبیر میشود.

همچنان بخل عبارت از منع نمودن خیر برای مردم است؛ اگر چه در اصطلاح مشهور بخل بند کردن مال واجب را گفته میشود، البته بخل هر نوع موانع خیر به روی مردم را گفته میشود. مانند: بخل به مال، بخل کردن به دادن وسائل، بخل به علم و غیره. از همین جهت امام راغب در تعریف بخل میگوید: (لَمْ يَرِدِ الْبُخْلُ بِالْمَالِ، بَلْ بِجَمِيعِ مَا فِيهِ نَفْعٌ لِلْغَيْرِ).

[تفسیر البحر المحیط (۳/ ۱۹۹)]

بخیل تنها به مال بخل نمی کند بلکه هر چیزی که به مردم نفع میرساند اراده منع کردن آن را میداشته باشد. از همه بالاتر درجه سخاوت این است که با وجود حاجتمندی خود برای رفع حاجات مردم مال خود را مصرف میکند که این مرحله را اینثار گفته میشود و الله تعالی در قرآن کریم صفت آن مردمی را بیان کرده است که این نوع سخاوت را دارند و از همه بالاتر بدترین بخل و کنجوسی این است باوجود نیازمندی که دارد مال را برای خود مصرف نمی کند و مال را ذخیره مینماید. [موعظة المؤمنین من إحياء علوم الدين (ص: ۳۳۹)]

الف: فائده سخاوت:

سخاوت اخلاق بزرگ اسلام و عمل صالح است که الله تعالی بر آن امر کرده است و رسول الله صلی الله علیه وسلم به آن ترغیب داده است.

جود و کرم از جمله صفات الله تعالی اند. الله جل جلاله میفرماید: (يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ * الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ * فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ). الانفطار: (۶-۸)

ترجمه:- ای انسان چه چیز تورا در برابر پروردگار بزرگوارتر فریفته است؛ آنکه تورا آفرید و تورا سر و سامان بخشید و متناسب الاعضاء و معتدل القامت ساخت. و در هر نقش و صورتیکه خواست تورا ترکیب داد.

در حدیث شریف آمده است: عَنْ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ كَرِيزٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «إِنَّ اللَّهَ جَوَادٌ يُحِبُّ الْجَوَادَ، وَيُحِبُّ مَعَالِيَ الْأَخْلَاقِ وَيَكْرَهُ سَفْسَافَهَا» مصنف ابن أبي شيبة (۵/ ۳۳۲)

ترجمه:- از طلحه بن عبیدالله بن کریز رضی الله عنه روایت است او میگوید که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرموده است: بدون شک الله تعالی ذات سخی است و سخاوت کننده گانرا دوست دارد. و اخلاق سبک و فاسد را بد می بیند.

سخاوت صفت و عادت رسولان و پیامبران است. الله تعالی سخاوت ابراهیم علیه السلام را ذکر میکند و میفرماید: ﴿هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرَاهِيمَ الْمُكْرَمِينَ * إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ * فَرَاغَ إِلَىٰ أَهْلِهِ فَجَاءَ بِعَجَلٍ سَمِينٍ * فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ﴾ [الذاريات: ۲۴ - ۲۷].

ترجمه:- آیا خبر مهمانان گرامی ابراهیم به تو رسیده است، هنگامیکه بر او وارد شدند گفتند سلام باد بر تو ابراهیم گفت: سلام بر شما باد مردمان نا شناسی هستی؛ پس ابراهیم پنهان به سوی خانه رفت و گوشت بریان گوساله فریبی را آورد و آن گوشت را به سوی ایشان نزدیک ساخت اما دید که نمی خورند پس گفت: چرا نمی خورید.

پیغمبر بزرگ ما حضرت محمد صلی الله علیه وسلم در سخاوت مثالی نداشت و در سخاوت به مرتبه کمال رسیده بود و در خرج کردن مال در راه الله جل جلاله بهترین صفت او بود و هیچ وقت از فقر هراس نداشت. به اعطاء و فضل عظیم الله تعالی عین یقین داشت.

در حدیث شریف آمده است: عَنْ أَنَسٍ، أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنَّمَا بَيْنَ جَبَلَيْنِ، فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ، فَاتَى قَوْمَهُ فَقَالَ: «أَيُّ قَوْمٍ أَسْلَمُوا، فَوَاللَّهِ إِنْ مُحَمَّدًا لِيُعْطِيَ عَطَاءً مَا يَخَافُ الْفَقْرَ». صحيح مسلم (۴/ ۱۸۰۶)

ترجمه:- از حضرت انس رضی الله عنه روایت است که شخصی از رسول الله صلی الله علیه وسلم یک رمه ای را تقاضا کرد که در بین دو کوه قرار داشت (یعنی آنقدر زیاد بود که بین دو کوه را پر کرده بود) نبی علیه السلام آن رمه را به آن شخص داد و قتیکه آن شخص به نزد قوم خود آمد گفت: ای قوم بیائید اسلام را بپذیرید، قسم به الله که محمد صلی الله علیه وسلم خیرات های زیادی میدهد و هیچ از فقر نمی ترسد.

و در یک حدیث دیگر آمده است: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَوْ كَانَ لِي مِثْلُ أُحُدٍ ذَهَبًا مَا يَسْرُنِي أَنْ لَا يَمُرَّ عَلَيَّ ثَلَاثٌ، وَعِنْدِي مِنْهُ شَيْءٌ إِلَّا شَيْءٌ أُرْصِدُهُ لِدِينٍ» صحيح البخاري (۳/ ۱۱۶)

ترجمه:- ابو هریره رضی الله عنه میگوید که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: اگر به نزد من به اندازه کوه احد طلا

باشد من را خوشحال نمی سازد مگر اینکه بالای من سه روز بگذرد و به نزد من چیزی از آن مال باقی بماند و آن را هم جهت ادای قرض نگهداری کنم.

سخاوت از جمله بهترین صفات صحابه کرام بود، رسول الله صلی الله علیه وسلم هم اصحاب خود را به سخاوت تربیه کرده بود و آنها در بین خود در سخاوت یکی از دیگر سبقت میکردند که الله تعالی سخاوت ایشان را چنین بیان کرده است: ﴿وَالَّذِينَ تَبَوَّؤُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّا أُوتُوا وَيُؤْتُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقِ شَحْنًا نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ [الحشر: ۹].

ترجمه:- و کسانی که در دار هجرت (مدینه) مسکن گزیدند و پیش از آمدن مهاجرین ایمان را در دل خود جای دادند هر کسی را که به سوی ایشان هجرت کند دوست میدارند و در دلهايشان از آنچه که به مهاجرین داده شده است میل و رغبت را نمی یابند و دیگران را بر خویشتن ترجیح میدهند هر چند خودشان نیازمند هم باشند و کسانی که از بخل نفس هایشان مصئون داشته شوند پس ایشان رستگار اند.

در یک روایت آمده است: عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ: «أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا أَنْ نَتَصَدَّقَ، فَوَافَقَ ذَلِكَ مَا لَنَا عِنْدِي، فَقُلْتُ: الْيَوْمَ أَسْبِقُ أَبَا بَكْرٍ إِنْ سَبَقْتُهُ يَوْمًا، فَجِئْتُ بِنِصْفِ مَالِي، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا أَبْقَيْتَ لِأَهْلِكَ؟»، قُلْتُ: مِثْلَهُ، قَالَ: وَأَتَى أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ بِكُلِّ مَا عِنْدَهُ، فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَا أَبْقَيْتَ لِأَهْلِكَ؟» قَالَ: أَبْقَيْتُ لَهُمُ اللَّهُ وَرَسُولَهُ، قُلْتُ: لَا أَسَابِقُكَ إِلَى شَيْءٍ أَبَدًا» سنن أبي داود (۲/ ۱۲۹)

ترجمه:- زید ابن اسلم از پدر خود روایت میکند او میگوید که من از عمر ابن خطاب شنیده ام که میگفت: رسول الله صلی الله علیه وسلم یک روز امر کرد که ما صدقه بدهیم در حالیکه به نزد من مال موجود بود با خود گفتم امروز من از ابوبکر سبقت میکنم به اثر صدقه زیاد پس مال خود را نصف کرد و نصف آن را به نزد رسول الله صلی الله علیه وسلم آورد، نبی علیه السلام فرمود: آیا چیزی در خانه خود برای خانواده گذاشتی؟ من گفتم: بلی! نصف آنرا در خانه گذاشتم. حضرت عمر رضی الله عنه میگوید: ابوبکر صدیق رضی الله عنه همه مالیکه نزد او بود آورد، سپس رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: آیا چیزی را در خانه گذاشتی؟ ابوبکر صدیق رضی الله عنه گفت: خدا و رسول را در خانه گذاشتم با خود گفتم برای ابد در هیچ چیزی از تو سبقت کرده نمی توانم.

سخاوت فواید زیادی دارد که بعضی آنها قرار ذیل است:

۱- اجر و پاداش سخاوت چندین برابر است. الله جل جلاله فرموده است: ﴿مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةٌ حَبَّةٌ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ [البقرة: ۲۶۱]

ترجمه:- داستان آنانی که مالهای خویش را در راه الله خرج میکنند بسان داستان دانه ای است که هفت خوشه رویاند در هر خوشه صد دانه باشد الله تعالی هر که را بخواهد چندین برابر میدهد والله تعالی جواد ودانا است.

به مسلمان مناسب است که فواید سخاوت را به نظر تجارت ببیند و این چنین فکر بکند که رویه را امروز مصرف کردن چند برابر اجر و ثواب در آخرت دارد. طوریکه الله تعالی فرموده است: ﴿مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً وَاللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْسُطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ [البقرة: ۲۴۵]، وقال عز وجل: ﴿وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ﴾ [سبأ: ۳۹].

ترجمه:- کیست آنکه بنام الله وام نیکو دهد پس آنرا برای وی چندین برابر میکند والله است که روزی را محدود و گسترده میسازد و به سوی او باز گردانده میشود؛ پس الله عوض آنرا میدهد و او بهترین روزی دهندگان است.

۲- سخاوت سبب امان از وحشت روز قیامت است.

کسیکه بخاطر رضای الله تعالی سخاوت میکند در روز قیامت از شدت و خوف قیامت در امان است. الله تعالی فرموده است: ﴿الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ [البقرة: ۲۷۴].

ترجمه:- آنانیکه مالهای خویش را شب و روز پنهان و آشکار خرج میکنند پس پاداش آنها نزد پروردگارشان محفوظ است نه بر آنها ترسی است و نه اندوهگین میشوند.

در حدیث شریف آمده است: عن عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ، يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: «كُلُّ أَمْرٍ فِي ظِلِّ صَدَقَتِهِ حَتَّى يُفْصَلَ بَيْنَ النَّاسِ» أَوْ قَالَ: «حَتَّى يُحْكَمَ بَيْنَ النَّاسِ» قَالَ يَزِيدُ: وَكَانَ أَبُو الْخَيْرِ «لَا يُخْطِئُهُ يَوْمَ لَا يَتَّصَدَّقُ فِيهِ بِشَيْءٍ وَلَوْ كَعَكَّةَ وَلَوْ بَصَلَةً» الْمُسْتَدْرَكُ لِلْحَاكِمِ (۱/ ۵۷۶) وَقَالَ الْحَاكِمُ: هَذَا حَدِيثٌ صَحِيحٌ.

ترجمه:- از عقبه بن عامر رضی الله عنه روایت است او میگوید من از رسول الله صلی الله علیه وسلم شنیده ام که ایشان فرمودند: که در روز قیامت هرکس در زیر سایه صدقه خود میباشد تا وقتیکه فیصله در بین مردم صورت گیرد ویا اینطور فرمودند: تا وقتیکه در بین مردم حکم شود راوی میگوید: که از ابو الخیر (مرثد بن عبد الله تابعی که از جمله راویان این حدیث است) که این عادت را داشت روزی نبود که در آن صدقه نمی کرد اگر چه آن به یک نان خشک و پیاز میبود.

۳- محبوبیت در قلب های مردم و رساندن خوشحالی و خوشی در دل های مردم.

به سخاوت دل های مردم از کینه و نفرت پاک میشود و به محبت و اخلاص دلها پر میشود و به سخاوت کننده محبت پیدا میشود و بالاخره در جامعه برادری و همکاری زیاد میشود زیرا که انسان سخاوت کننده را دوست میدارد و به او محبت میکند.

در یک روایت آمده است: عَنْ ابْنِ شِهَابٍ، قَالَ: «عَزَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ غَزْوَةَ الْفَتْحِ، فَتَحَ مَكَّةَ، ثُمَّ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِمَنْ مَعَهُ مِنَ الْمُسْلِمِينَ، فَافْتَتَلُوا بِحَيِّينَ، فَنَصَرَ اللَّهُ دِينَهُ وَالْمُسْلِمِينَ وَأَعْطَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَئِذٍ صَفْوَانَ بْنَ أُمَيَّةَ مِائَةَ مِائَةٍ مِنَ النَّعْمِ ثُمَّ مِائَةَ ثُمَّ مِائَةَ» قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، أَنَّ صَفْوَانَ قَالَ: «وَاللَّهِ لَقَدْ أَعْطَانِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا أَعْطَانِي، وَإِنَّهُ لَأَبْغَضُ النَّاسِ إِلَيَّ، فَمَا بَرِحَ يُعْطِينِي حَتَّى إِنَّهُ لَأَحَبُّ النَّاسِ إِلَيَّ». صحیح مسلم (۴/ ۱۸۰۶)

ترجمه:- از امام شهاب زهری روایت است او میگوید: که رسول الله صلی الله علیه وسلم قصد کرد فتح مکه را و آنرا فتح کرد سپس بیرون شد با کسانی که همراه او بودند از مسلمانها به مقام حنین و در آنجا جنگ کرد، الله تعالی دین خود را نصرت کرد و بعد از پیروزی رسول الله صلی الله علیه وسلم به صفوان ابن امیه صد شتر سپس صد شتر دیگر را داد ابن شهاب میگوید: که به من سعد ابن مسیب گفت: یقینا صفوان ابن امیه گفت: قسم به الله رسول الله صلی الله علیه وسلم آنچه را که داد در حالیکه رسول الله صلی الله علیه وسلم مبعوض ترین شخص بود به نزد من نسبت به همه مردم؛ و او برایم داد شتر هارا تا اینکه نبی علیه السلام به نزد من محبوبترین شخص میباشد.

اگر به واقعه فوق عمیق بنگریم می بینیم که سخت ترین دشمن به اثر سخاوت و عطاء به بهترین دوست و رفیق تبدیل گردید.

۴- سخاوت سبب برکت و زیادت مال است.

به سخاوت کردن الله تعالی در مال برکت می اندازد و آنرا زیاد میکند الله تعالی وعده کرده است اگر شما شکر نعمت من را بجای بیاورید من نعمت های خود را به شما زیاد میکنم و سخاوت شکرانگی نعمت مال است. الله تعالی فرموده است: ﴿وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ﴾ [ابراهیم: ۷].

ترجمه:- بیاد آورید هنگامی را که پروردگار تان اعلان داشت اگر سپاس گذاری کنید شمارا افزون خواهیم داد و اگر ناسپاسی کنید عذاب من سخت است. این یک گمان غلط و شیطانی است که به سخاوت مال کم میشود و دارائی از بین می رود و انسان به فقر نزدیک میشود این همه و سوسه های شیطانی است که شیطان به قلب های بخلاء و سوسه

میکند. الله تعالى فرموده است: ﴿الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَاءِ وَاللَّهُ يَعِدُكُم مَّغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ﴾ [البقرة: ۲۶۸]

ترجمه:- شیطان شمارا از تهی دستی میترساند و به بخل دستور تان میدهد الله به شما مغفرت و نعمت را از جانب خود وعده میدهد والله جواد دانا است.

در آیه مبارکه دیگر میفرماید: (وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُ وَهُوَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ). سبأ: (۳۹). ترجمه: پس الله عوض آنرا میدهد و او بهترین روزی دهندگان است.

در حدیث شریف آمده است: (عن أبي كَبْشَةَ الْأَنْمَارِيِّ، أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: «ثَلَاثَةٌ أَقْسِمُ عَلَيْهِنَّ وَأُحَدِّثُكُمْ حَدِيثًا فَاحْفَظُوهُ قَالَ: مَا نَقَصَ مَالٌ عَبْدٍ مِنْ صَدَقَةٍ، وَلَا ظَلَمَ عَبْدٌ مَظْلَمَةً فَصَبَرَ عَلَيْهَا إِلَّا زَادَهُ اللَّهُ عِزًّا، وَلَا فَتَحَ عَبْدٌ بَابَ مَسْأَلَةٍ إِلَّا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْهِ بَابَ فَقْرٍ أَوْ كَلِمَةً نَحْوَهَا». سنن الترمذي (۴/ ۱۴۰)

ترجمه:- از ابوکبشه الانماری رضی الله عنه روایت است او میگوید که من از رسول الله صلی الله علیه وسلم شنیده ام که ایشان فرمودند: سه چیزی است که من به حقانیت آنها سوگند میکنم و من به شما یک حدیثی را بیان میکنم و آنرا حفظ کنید. او گفت: کم نمی شود مال هیچ بنده به اثر صدقه، و ظلم نمی شود بر بنده ای که آن مظلوم به ظلم صبر میکند مگر اینکه زیاد میکند عزت آن مظلوم را، باز نمی کند یک بنده یک دروازه سوالگری را مگر اینکه به آن می گشاید الله تعالی دروازه فقر را ویا اینطور کلمات مشابه گفتن.

۵- سخاوت علامه کمال ایمان و دلیل گمان نیک به الله تعالی است.

۶- سخاوت سبب عزت در دنیا و کامیابی در آخرت است.

۷- سخاوت کننده محبوب پروردگار و به مخلوقات هم نزدیک است و مردم همیشه او را صفت و قدر میکنند.

۸- دشمنان سخاوت کنندگان کم است زیرا که خیر او به همه مردم میرسد.

۹- سخاوت کننده پیام کمک و همکاری را در جامعه به مردم میرساند و مردم این احساس را پیدا میکنند که من هم جزء جامعه باشم و در خدمت جامعه قرار گیرم و از مشکلات جامعه کناره نباشم.

۱۰- سخاوت کننده همیشه با نفس و شیطان در جنگ است و مقابله با دشمن انسی آسان است اما با نفس و شیطان دشمنی کردن سخت است زیرا که با نفس و شیطان مبارزه دوامدار و در هر لحظه شب و روز جریان دارد.

ب: عواقب بد بخل:

خصلت بخل ضد سخاوت است امام قرطبی میگوید: بخل انسان را از آن چیزی منع میکند که الله آنرا بالای انسان واجب کرده است انسان بخیل مال خود را در امور واجب و کارهای خیر مصرف نمی کند و دیگر مردم را هم از سخاوت منع میکند و مردم که مال خود را در راهای نیک مصرف میکند نزد بخیل احمق معلوم میشود بخل آن خصلت بدی است که پیغمبر علیه السلام از آن پناه خواسته بخل از جمله امراض مهلک قلب است که انسان را از همه نیکی ها محروم میکند، مذمت بخل و عواقب بدی ان در قرآن کریم در آیات زیاد و در احادیث بی شمار پیامبر صلی الله علیه وسلم ذکر شده است الله تعالی مذمت بخل را در هفت آیه، در جا های متعدد به صیغه ها و تعبیرات مختلف ذکر کرده است.

بعضی عواقب بد بخل قرار ذیل است:

۱- بخیل در دنیا و آخرت در سختی میباشد به شخص بخیل کارهای نیک و خیریه سخت میباشد و در آخرت هم در سختی میباشد و مال برای او هیچ منفعت نمی رساند الله تعالی میفرماید: (وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَى . وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَى . فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَى . وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّى) اللیل: (۸-۱۱)

ترجمه:- و اما کسیکه بخل کند و خود را از ثواب الهی بی نیاز داند و خصلت نیکو را تکذیب کند پس او را به خصلت که به سختی و مشقت میرساند آماده اش میسازیم و مالش برایش هیچ سودی نخواهد رساند. هنگامیکه او در جهنم سرنگون شود. مفسرین در سبب نزول این آیت نوشته اند: در زمان پیامبر علیه السلام در خانه یک کافر یک درخت خرما بود و شاخه های آن به حویلی مسلمان سایه افکنده بود وقتیکه کدام دانه خرما از شاخه های درخت به خانه مسلمان می ریخت، کافر فریاد میکرد که حرام است حرام است و آن مسلمان دانه خرما را میگرفت و به حویلی کافر می انداخت، روزی یک دانه خرما در حویلی مسلمان افتید بچه آن مسلمان دانه خرما را گرفت و به دهن خود انداخت کافر به خانه داخل شد و خرما را از دهن طفل بیرون کشید و طفل به گریه شد. آن مسلمان نزد رسول الله صلی الله علیه وسلم از این حالت شکایت کرد، رسول الله صلی الله علیه وسلم آن مشرک را خواست و برایش گفت: آیا این خرما را نمی فروشی تا اینکه الله تعالی برای تو از این بهتر در جنت بدهد، مشرک گفت: من چیز عاجل را به أجل نمی فروشم. در این روایت به لفظ دیگری آمده است که نبی علیه السلام برای او فرمودند: که تو یک انسان بسیار بخیل استی! و صدای مشرک را یک صحابی شنید و آن خرما را از نزد او گرفت و برای مسلمان صدقه کرد. بحر العلوم للسمرقندی (۳/ ۵۶۵)

امام سمرقندی رحمه الله در تفسیر این آیت { فَسَنَيْسِرُهُ لِلْعُسْرَى } مینویسد: (یعنی نخذله ولا نوفقه للطاعة فنیسر. علیه طریق المعصية) بحر العلوم (۳/ ۵۶۵) یعنی ما او را رها میکنیم و به طاعت او را توفیق نمی دهیم و راه معصیت را برای او آسان میکنیم.

۲- بخل شر محض است و هیچ خیردر آن نیست و در روز قیامت مال در گردن بخیل طوق میشود.

انسان بخیل فکر میکند که بخل برای او خیر است زیرا که، مالش زیاد و صاحب عزت میشود درحالیکه اینطور نیست بخل کاملاً شر است و مال او در آخرت در گردن او طوق مییابد. (وَلَا يَخْسِبَنَّ الَّذِينَ يَبْخُلُونَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ هُوَ خَيْرًا لَّهُمْ ۚ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَّهُمْ ۚ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخَلُوا بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ). آل عمران: (۱۸۰)

ترجمه:- و می پندارند کسانی که بخل می ورزند به آنچه الله از فضل خود به آنها داده است که بخل برای آنها بهتر است بلکه برای ایشان بد است آنچه که به آن بخل ورزیده اند روزی قیامت طوق گردن ایشان گردانده خواهد شد و از آن الله است میراث آسمانها و زمین و الله به آنچه میکنید آگاه است.

۳- عاقبت بد بخیلان این است که الله تعالی در دلهای ایشان نفاق را تا روز قیامت مضبوط میکند. الله تعالی میفرماید: (وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللَّهُ لَنْ نَأْتِيَهُمْ لَنْصَدَقَنَّهُمْ وَلَنْكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ . فَلَمَّا آتَاهُمْ مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ . فَأَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ إِلَى يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَا أَخْلَفُوا اللَّهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ). التوبة: (۷۵-۷۷)

ترجمه: و از آنها کسانی هستند که به الله پیمان بسته اند که اگر الله ما را از فضل و احسان خود عطا کند البته صدقه خواهیم داد و از نیکو کاران خواهیم بود پس هنگامیکه الله از فضل خود به آنها عطا کرد از صدقه کردن به آن بخل کردند و سرپیچی و روی گردانیدند. پس الله نفاق را در دلهای ایشان جایگزین ساخت تا روزیکه با الله ملاقات میکنند این بدان سبب است که از آنچه به الله وعده داده بودند مخالفت کردند و به سبب اینکه دروغ میگفتند.

این آیه کریمه گرچه در باره منافقین حقیقی نازل شده است اما در این آیه کریمه وعید شدیدی نهفته است و خوف این می‌رود که در قلب مسلمان بخیل هم نفاق تا روز قیامت مضبوط شود و در روز قیامت با نفاق برخیزد.

۴- الله تعالی بخل و بد بینی که در قلب های بخیلان قرار دارد برای مردم آشکار کرد. الله تعالی فرموده است: (إِنْ يَسْأَلُكُمْوهَا فَيُحْفِكُمْ تَبَخَّلُوا وَيُخْرِجْ أضعَانَكُمْ). محمد: (۳۷)

ترجمه:- و اگر از شما دارائی تانرا درخواست کند و در، درخواستن از شما اصرار هم کند شما بخل میکنید و کینه های شمارا آشکار میسازد.

مفسرین میگویند: (والمعنى يخرج ما في قلوبكم من البخل و كراهة الإنفاق). التسهيل لعلوم التنزيل لابن جزى (۳/ ۵۲) معنی آیت این است که الله تعالی آشکار میکند از قلبهای شما (بُخْل) و ناپسندیدن انفاق را .

۵- کسیکه از مال الله تعالی نفقه نمیکند و بر آن بخل می ورزد الله تعالی به عوض آنها قومهای دیگری را می آورد. الله تعالی عواقب بد آن مردمی را ذکر کرده است که الله تعالی آنها را به انفاق کردن حکم کرد و آنها از بخل کار گرفتند، الله تعالی میفرماید: من آنها را از بین می برم و در جای آنها مردم دیگری را پیدا میکنم که آنها بخل نکنند.

الله تعالی میفرماید: (هَا أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ تَدْعُونَ لِتُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخُلُ ۚ وَمَنْ يَبْخُلْ فَإِنَّمَا يَبْخُلْ عَنِ نَفْسِهِ ۗ وَاللَّهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ ۗ وَإِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوا أَمْثَالَكُمْ). محمد: (۳۸)

ترجمه:- آگاه باشید ای جماعه شما فرا خوانده میشوید تا در راه الله مصرف کنید پس بعضی شما بخل می ورزید و هرکسی بخل بورزد زیان بخیلی اش به خود او است و الله بی نیاز است و شما نیازمندید. و اگر شما از اطاعت الله روی برگردانید گروه دیگری بجای شما می آورد باز آنها همانند شما نخواهند بود.

در آیت فوق وعید سختی از برای بخیلان نهفته است و ترس این هم است که بخیلان هلاک شوند و در عوض آنها مردم سخاوتمند را پدید آرد.

۶- برای بخیلان در آخرت عذاب های پر از ذلت و دردناکی است.

بعض مردم در نفس خود بخیل اند و دیگران را هم به بخل امر میکنند. الله تعالی از برای اینچنین اشخاص عذاب ذلت بار و دردناک مقرر کرده است. الله تعالی میفرماید: (الَّذِينَ يَبْخُلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ۗ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا). النساء: (۳۷)

ترجمه:- خودپسندان و خود ستایان آنانی اند که بخل می ورزند و مردم را به بخل دستور میدهند و آنچه را که الله از فضل و مرحمت خود به آنها داده است می پوشانند و برای کافران عذاب ذلت باری را آماده کرده ایم.

و در آیه مبارکه دیگری آمده است: (الَّذِينَ يَبْخُلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَمَنْ يَتَوَلَّ فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ). الحديد: (۲۴) ترجمه:- همان کسانی که بخل می ورزند و مردم را به بخل دستور میدهند و هر کس از فرامین الله روی گرداند به الله زبانی نیست زیرا الله بی نیاز و ستوده شده است.

۷- کسانیکه به اثر بخل زکات مالهای خود را نمی دهند از برای آنها در آخرت عذاب سوزنده ای است.

کسانیکه بنا بر بخل زکات مال خود را نمی دهند در آخرت بواسطه این مالها داغ کرده میشوند الله تعالی فرموده است: (وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ (۳۴) يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنْزْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ). التوبة: (۳۵)

ترجمه:- در روزیکه آن طلا و نقره را در آتش دوزخ گرم و سوزان کرده میشود و به آن پیشانی ها، پهلو ها و پشت هایشان داغ کرده میشود به آنها گفته میشود این کیفر همان چیزی است که برای خویشنتن ذخیره میکردید پس جزای آنچه را که ذخیره میکردید بچشید.

۸- ملائک بخیلان را دعای بد میکنند. هر روز دو ملک برای سخاوت کننده گان دعای خیر و برای بخیلان دعای بد میکنند.

در حدیث شریف آمده است: عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «مَا مِنْ يَوْمٍ يُصْبِحُ الْعِبَادُ فِيهِ، إِلَّا مَلَكَانِ يَنْزِلَانِ، فَيَقُولُ أَحَدُهُمَا: اللَّهُمَّ أَعْطِ مُنْفِعًا خَلْفًا، وَيَقُولُ الْآخَرُ: اللَّهُمَّ أَعْطِ مُمْسِكًا تَلْفًا». متفق علیه ترجمه:- از ابو هریره رضی الله عنه روایت است او میگوید: بدون شک رسول الله صلی الله علیه وسلم میفرماید: روزی نیست که انسان ها در آن صباح کنند یعنی (از خواب بر میخیزند) مگر دو ملکی از آسمان پائین میشود، یکی آن اینطور میگوید: ای الله! بده از برای نفقه کنندگان عوض بزرگ و ملک دیگر چنین میگوید: ای الله! بخیلان را هلاکت نصیب کن، یعنی (مال).

۹- بخل سبب هلاکت است. بخل امت های گذشته را هلاک کرده است. در حدیث شریف آمده است: عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- قَالَ « اتَّقُوا الظُّلْمَ فَإِنَّ الظُّلْمَ ظُلُمَاتٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَاتَّقُوا الشُّحَّ فَإِنَّ الشُّحَّ أَهْلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ حَمَلَهُمْ عَلَى أَنْ سَفَكُوا دِمَاءَهُمْ وَاسْتَحَلُّوا مَحَارِمَهُمْ ». صحیح مسلم (۸/ ۱۸)

ترجمه:- از جابر ابن عبد الله رضی الله عنه روایت است او میگوید که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرموده است: نفس های خود را از ظلم حفاظت کنید زیرا که ظلم کردن در روز قیامت تاریکی است و نفس های خود را از بخل حفاظت کنید زیرا که بخل کرد آن مردمی را که قبل از شما بودند و بخل آنها را وادار کرد تا اینکه خون هارا ریختانند و حلال شمردند نکاح کردن را با محارم و یا اینکه حلال شمردند آنچه را که بالای ایشان حرام شده بود.

۱۰- انسان بخیل اولاً به جنت داخل نمی شود؛ بلکه بعد از محاسبه و چشیدن عذاب اگر اراده الله تعالی شود به جنت داخل میشود در حدیث شریف آمده است: عَنْ أَبِي بَكْرٍ الصِّدِّيقِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ بَخِيلٌ، وَلَا خَبٌّ وَلَا خَائِنٌ وَلَا سَيِّئُ الْمَلَكَةِ». مسند أحمد مخرجا (۱/ ۱۹۱)

ترجمه:- از ابوبکر صدیق رضی الله عنه روایت است که رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمودند: داخل نمی شود به جنت شخص بخیل، فریب کار، سرپرست و مالک بد.

۱۱- بخل و اخلاق بد در مؤمن جمع نمیشود، زیرا که بخل تقاضای امساک و منع از دادن را گویند. در یک حدیث شریف آمده است: عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخَدْرِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: « خَصْلَتَانِ لَا يَجْتَمِعَانِ فِي مُؤْمِنٍ: الْبُخْلُ، وَسُوءُ الْخُلُقِ ». الأدب المفرد بالتعليقات (ص: ۶۳)

ترجمه:- از ابوسعید خدری رضی الله عنه روایت است که نبی کریم صلی الله علیه وسلم فرمودند: دو خصلتی است که در مؤمن جمع نمیشود؛ یک بخل دیگر اخلاق بد.

۱۲- از عواقب بد بخل این است که شخص بخیل از خیر انفاق محروم است.

۱۳- شخص سخی نزد الله تعالی محبوب است و به نزد بندگان الله تعالی هم محبوب میباشد، بالعکس شخص بخیل را الله تعالی دوست نمیدارد و بندگان الله هم او را خوش ندارد و مردم از او نفرت میکنند، تا اینکه خانم و اولاد های او هم از وی نفرت میداشته باشند، بعضی اوقات آرزوی مرگ بخیل بزرگ خانواده را میکنند.

۱۴- بخل انسان را از رزق محروم میکند طوری که سخاوت سبب وسعت و فراخی رزق میشود، بخل سبب زندگی بی بهره و رقت بار است.

۱۵- شخص بخیل همیشه گنهکار است، زیرا که بخیل حقوق الله و حقوق العباد را اداء نمی کند.

۱۶- شخص بخیل از لذت ها و خوبی های دنیا محروم می باشد.

۱۷- بخل خصلت یهودیان است و مسلمان باید از صفت یهودیت خود داری کند